

Submit Date: 12 February 2024

Revise Date: 04 March 2024

Accept Date: 15 March 2024

Publish Date: 19 March 2024

The Encyclopedia of Comparative Jurisprudence and Law

Governing Principles of Bank Guarantees in Iranian Law

Abbas Ghovati¹, Arezoo Malekshah^{*2}, Ahmad Omimi²

1. Department of Private Law, KI.C., Islamic Azad University, Kish, Iran.

2. Department of Law, ST.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran

* Corresponding Author's Email: a.malekshah@iau.ac.ir

ABSTRACT

Bank guarantees are among the most significant legal instruments for securing financial obligations in both domestic and international commercial relations. Unlike the traditional institution of civil suretyship, this instrument features an independent, irrevocable structure grounded in commercial and banking customs. The governing principles of bank guarantees—including the principle of independence from the underlying contract, the principle of immediacy, the principle of documentary appearance, the principle of good faith, the principle of prohibition of abuse of rights, and the principle of the beneficiary's reliance on the bank's commitment—offer a coherent framework for interpreting, drafting, and enforcing these instruments. Accordingly, the aim of the present study is to elucidate the governing principles of bank guarantees in Iranian law. The findings, derived from a descriptive-analytical methodology and library-based sources, reveal that in the Iranian legal system, due to the absence of a specific statute on bank guarantees, these principles play a critical role in filling legal gaps, organizing banking practices, and guiding the legal interpretation of guarantee instruments. Judges, legal advisors, and arbitrators, by relying on these principles, are enabled to make decisions aligned with international commercial customs and equitable trade practices. Furthermore, these principles are extensively applied in drafting guarantee texts, determining demand conditions, limiting the bank's liability, and combating fraudulent or fictitious claims. The results of this research indicate that these principles not only serve as the current interpretive and operational basis, but also possess the potential to become the backbone of future legislation regarding bank guarantees. Their coherence, broad applicability, and alignment with international standards have rendered these principles a strategic tool in the advancement of banking law in Iran.

Keywords: *commercial instruments; financial guarantee tools; banking law; bank guarantee; chamber of commerce.*

How to cite: Ghovati, A., Malekshah, A., & Omimi, A. (2023). Governing Principles of Bank Guarantees in Iranian Law. *The Encyclopedia of Comparative Jurisprudence and Law*, 1(2), 50-65.

تاریخ ارسال: ۲۳ بهمن ۱۴۰۲

تاریخ بازنگری: ۱۴ اسفند ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۲۵ اسفند ۱۴۰۲

تاریخ چاپ: ۲۹ اسفند ۱۴۰۲

دانشنامه فقه و حقوق تطبیقی

اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی در حقوق ایران

عباس قوتی^۱، آرزو ملک‌شاه^{۲*}، احمد امی^۳

۱. گروه حقوق خصوصی، واحد بین‌المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، کیش، ایران.

۲. گروه حقوق، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

* پست الکترونیک نویسنده مسئول: a.malekshah@iau.ac.ir

چکیده

ضمانت‌نامه‌های بانکی از مهم‌ترین ابزارهای حقوقی برای تضمین تعهدات مالی در روابط تجاری داخلی و بین‌المللی محسوب می‌شوند. برخلاف نهاد سنتی ضمان مدنی، این ابزار دارای ساختاری مستقل، غیرقابل رجوع و مبتنی بر عرف تجاری و بانکی است. اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی، همچون اصل استقلال از قرارداد پایه، اصل فوریت، اصل ظاهر اسناد، اصل حسن نیت، اصل منع سوءاستفاده از حق و اصل قابلیت اتکای ذی‌نفع به تعهد بانک، چارچوبی منسجم برای تفسیر، تنظیم و اجرای این اسناد فراهم می‌کنند. در همین راستا، هدف از پژوهش حاضر تبیین اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی در حقوق ایران می‌باشد. یافته‌های پژوهش حاضر که با روش توصیفی-تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای گردآوری شده است نشان می‌دهد که، در نظام حقوقی ایران، به دلیل فقدان قانون خاص در زمینه ضمانت‌نامه‌های بانکی، این اصول نقش اساسی در پر کردن خلاءهای قانونی، ساماندهی رویه‌های بانکی، و تفسیر حقوقی اسناد ایفا می‌کنند. دادرسان، مشاوران حقوقی و داوران، با اتکای به این اصول، امکان اتخاذ تصمیمات منطبق با عرف بین‌المللی و عدالت تجاری را به‌دست می‌آورند. همچنین، اصول مزبور در تدوین متن ضمانت‌نامه، تعیین شرایط مطالبه، محدودسازی مسئولیت بانک، و مقابله با مطالبه‌های متقلبانه یا صوری کاربرد فراوانی دارند. نتایج حاصل از پژوهش حاکی از آن است که، این اصول نه‌تنها مبنای تفسیری و اجرایی کنونی هستند، بلکه ظرفیت تبدیل شدن به ستون فقرات قانون‌گذاری آتی در زمینه ضمانت‌نامه‌های بانکی را نیز دارند. انسجام، قابلیت اعمال گسترده و هماهنگی با استانداردهای بین‌المللی، این اصول را به ابزاری راهبردی در توسعه حقوق بانکی ایران تبدیل کرده است.

کلیدواژگان: اسناد تجاری؛ ابزارهای تضمین مالی؛ حقوق بانکی؛ ضمانت‌نامه بانکی؛ اتاق بازرگانی.

نحوه استناددهی: قوتی، عباس. ملک‌شاه، آرزو. و امی، احمد. (۱۴۰۲). اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی در حقوق ایران. *دانشنامه فقه و حقوق تطبیقی*، ۱(۲)، ۵۰-۶۵.

مقدمه

در جهان امروز که مبادلات تجاری به شدت گسترده و پیچیده شده‌اند، استفاده از ابزارهای حقوقی و مالی برای تضمین اجرای تعهدات قراردادی به ضرورتی اجتناب‌ناپذیر تبدیل شده است. یکی از مهم‌ترین و پرکاربردترین این ابزارها، ضمانت‌نامه بانکی است که در قالب یک تعهد یک‌جانبه و مشروط از سوی بانک صادر می‌شود تا در صورت تخلف متعهد اصلی از ایفاء تعهدات خود، وجه مورد توافق را به ذی‌نفع پرداخت نماید. این نهاد که در حقوق مدرن با عناوینی مانند Independent Guarantee یا Demand Guarantee شناخته می‌شود، هم‌اکنون به یکی از ارکان اساسی قراردادهای تجاری، پیمانکاری، پروژه‌های عمرانی، و معاملات بین‌المللی تبدیل شده است. ضمانت‌نامه بانکی از حیث ساختار حقوقی، نهادی مستقل و متفاوت از نهاد سستی "ضمان" در فقه اسلامی و حقوق مدنی ایران است. در حالی که عقد ضمان در حقوق ایران، مبتنی بر انتقال دین و مسئولیت تضامنی ضامن با مضمون‌عنه است و اجرای آن مشروط به وجود دین، رضایت طرفین و اراده انشایی مشخص است، ضمانت‌نامه بانکی مبتنی بر عرف تجاری بین‌المللی، استانداردهای بانکی و رویه‌های بانکی است و استقلالی کامل از قرارداد پایه دارد (Ranjbar, 2019). به بیان دیگر، ضمانت‌نامه بانکی تعهدی مستقل از رابطه قراردادی اصلی است که بانک صرفاً با بررسی اسناد ارائه‌شده و بدون ورود به ماهیت اختلافات میان طرفین، مکلف به پرداخت می‌گردد. در نظام حقوقی ایران، ضمانت‌نامه‌های بانکی به‌رغم اهمیت فراوانی که در عمل یافته‌اند، فاقد مقررات مدون و جامع در قانون مدنی یا تجارت هستند. با این حال، مقرراتی پراکنده در اسناد و آیین‌نامه‌های بانکی از جمله «آیین‌نامه صدور ضمانت‌نامه‌های بانکی» مصوب شورای پول و اعتبار و بخشنامه‌های بانک مرکزی به این موضوع اختصاص یافته است. به‌عنوان نمونه، ماده ۵ آیین‌نامه مذکور تصریح می‌کند که بانک‌ها در صورت درخواست

ذی‌نفع و ارائه مدارک مقرر، موظف به پرداخت وجه ضمانت‌نامه هستند، مگر در مواردی که صدور حکم مراجع قضایی مانع پرداخت شود. علاوه بر مقررات داخلی، در عمل بسیاری از بانک‌ها و مؤسسات مالی در ایران از قواعد بین‌المللی مانند (URDG 758) استفاده می‌کنند. این مجموعه قواعد، توسط اتاق بازرگانی بین‌المللی تهیه شده و بسیاری از ضمانت‌نامه‌های بین‌المللی با ارجاع به آن تنظیم می‌گردند. براساس ماده ۲ این قواعد، ضمانت‌نامه تعهدی مستقل از قرارداد پایه است و بانک نباید به اختلافات میان طرفین قرارداد اصلی استناد کند. بانک‌های ایرانی نیز در مواردی که ضمانت‌نامه دارای منشأ خارجی است یا در تجارت بین‌المللی مورد استفاده قرار می‌گیرد، از این قواعد پیروی می‌کنند، هرچند این قواعد ماهیت قراردادی دارند و تنها در صورت توافق طرفین الزام‌آور می‌شوند. در کنار آن، رویه قضایی جمهوری اسلامی ایران نقش مهمی در شناسایی و تبیین ماهیت ضمانت‌نامه‌های بانکی ایفا کرده است. بسیاری از دادگاه‌های عمومی و اداری، در آراء خود، به اصل استقلال ضمانت‌نامه‌ها و لزوم پرداخت وجه آن‌ها صرف‌نظر از اختلافات قراردادی تأکید کرده‌اند. برای نمونه، در رأی شماره ۵۸۲ دیوان عدالت اداری آمده است که بانک نمی‌تواند از اجرای تعهد مندرج در ضمانت‌نامه با استناد به اختلاف میان کارفرما و پیمانکار خودداری کند، مگر آن‌که حکم مراجع قضایی مؤید بطلان ضمانت‌نامه باشد (Emami, 2021). از لحاظ عملی، ضمانت‌نامه‌های بانکی در ایران در انواع مختلفی مانند ضمانت‌نامه شرکت در مناقصه، حسن انجام کار، پیش‌پرداخت و ضمانت‌نامه‌های گمرکی صادر می‌شوند. هریک از این انواع، بسته به نوع قرارداد پایه، شرایط خاصی دارند اما از حیث اصول کلی، تابع قواعد مشترکی نظیر استقلال، کتبی بودن، مشروط بودن پرداخت و مدت‌دار بودن هستند. در مجموع، می‌توان گفت که ضمانت‌نامه بانکی در نظام حقوقی ایران اگرچه مبتنی بر مقررات

تضمین اجرا مورد استفاده قرار می‌گیرد (Goode, 2016). از لحاظ حقوقی، ضمانت‌نامه بانکی ساختاری سه‌جانبه دارد که در آن، بانک (ضامن) به درخواست مشتری (ضمانت‌خواه) در برابر شخص ثالث (ذی‌نفع) تعهد پرداخت وجه را در صورت مطالبه ایجاد می‌کند. برخلاف ضمان در حقوق مدنی، که تابع اصول خاصی مانند اثبات دین و مسئولیت تضامنی است، ضمانت‌نامه بانکی بر اساس اصول تجارت بین‌الملل و قواعد عرفی بانکداری بنا شده و از استقلال و ویژگی‌های خاصی برخوردار است (Bertrams, 2013).

ماهیت حقوقی ضمانت‌نامه بانکی، از جمله مسائل مورد بحث در نظریه‌پردازی‌های حقوق تجارت و دکترین حقوقی است. برخی از نظریه‌ها، ضمانت‌نامه بانکی را نوعی تعهد مستقل و یک‌جانبه از سوی بانک می‌دانند که اساس آن بر قرارداد میان بانک و ذی‌نفع نیست، بلکه بر اساس قرارداد بین بانک و مشتری خود (ضمانت‌خواه) شکل می‌گیرد. در این چارچوب، بانک به‌عنوان یک شخص ثالث، بدون ورود به ماهیت قرارداد اصلی، صرفاً در قبال ارائه درخواست معتبر و مستندات مورد توافق، تعهد پرداخت دارد (Ellinger et al., 2011). مهم‌ترین اصل در ماهیت ضمانت‌نامه بانکی، اصل استقلال آن از قرارداد پایه است. بر اساس این اصل، بانک نباید در هنگام مطالبه وجه ضمانت‌نامه به اختلافات موجود میان طرفین قرارداد اصلی ورود کند و موظف است صرفاً بر اساس مفاد مندرج در ضمانت‌نامه عمل نماید (Goode, 2016). به عبارت دیگر، ضمانت‌نامه بانکی یک تعهد مستقل از رابطه میان ضمانت‌خواه و ذی‌نفع محسوب می‌شود که بانک نمی‌تواند به بهانه‌های ناشی از قرارداد اصلی از انجام تعهد خود امتناع کند (Bertrams, 2013).

از دیگر ویژگی‌های ماهوی ضمانت‌نامه بانکی، مشروط بودن تعهد بانک به ارائه مدارک خاص است. معمولاً بانک در ضمانت‌نامه تصریح می‌کند که صرفاً در صورت دریافت درخواست کتبی همراه

صریح قانون مدنی نیست، اما به‌عنوان نهادی حقوقی عرفی و بانکی با پشتوانه مقررات شورای پول و اعتبار، رویه قضایی و قواعد بین‌المللی پذیرفته شده است. این نهاد، کارکردی حیاتی در کاهش ریسک‌های تجاری و اطمینان از اجرای تعهدات دارد و با توسعه مبادلات اقتصادی، به‌ویژه در حوزه تجارت بین‌الملل، نقش آن روزبه‌روز پررنگ‌تر می‌شود. از این‌رو، شناخت دقیق و علمی از ماهیت، ساختار، اصول حاکم و مبانی قانونی ضمانت‌نامه‌های بانکی، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای حقوق‌دانان، بازرگانان، بانک‌ها و نهادهای اجرایی به شمار می‌آید. در همین راستا، پرسشی که پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به آن می‌باشد این است که، اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی در نظام حقوقی ایران چه مواردی می‌باشند؟ اغلب پژوهش‌های صورت گرفته در ارتباط با ضمانت‌نامه‌های بانکی با محوریت مقررات، ماهیت و آثار ضمانت‌نامه‌های بانکی صورت پذیرفته‌اند؛ اما پژوهش حاضر به صورت خاص اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی را در چارچوب حقوق ایران مورد بررسی و تحلیل قرار داده است که همین امر نیز جنبه جدید و نوآوری پژوهش حاضر محسوب می‌گردد.

مواد و روش‌ها

در پژوهش حاضر از روش توصیفی تحلیلی و منابع کتابخانه‌ای جهت نگارش مقاله استفاده شده است.

تعریف و ماهیت ضمانت‌نامه‌های بانکی

ضمانت‌نامه بانکی یکی از ابزارهای مهم در حقوق تجارت و بانکداری است که به‌عنوان تضمین تعهدات قراردادی، مالی یا قانونی از سوی بانک صادر می‌شود. به‌طور کلی، ضمانت‌نامه بانکی تعهدی است که بانک به درخواست مشتری خود (ضمانت‌خواه) صادر می‌کند و متعهد می‌شود در صورت عدم انجام تعهد از سوی مشتری، وجهی را به ذی‌نفع ضمانت‌نامه پرداخت نماید. این ابزار حقوقی در بسیاری از روابط قراردادی نظیر قراردادهای پیمانکاری، واردات و صادرات، مناقصه‌ها و مزایده‌ها به‌عنوان سازوکاری برای

با مستندات خاصی مانند اعلام‌نامه نقض تعهد از سوی ذی‌نفع، پرداخت را انجام خواهد داد. این مسئله ضمانت‌نامه را از چک یا برات متمایز می‌سازد، چرا که ضمانت‌نامه به صورت مطلق قابل مطالبه نیست بلکه مشروط به رعایت فرایند خاصی است (Ellinger et al., 2011). از حیث شباهت‌ها و تفاوت‌های ضمانت‌نامه بانکی با سایر نهادهای حقوقی مانند عقد کفالت، ضمان، یا اعتبار اسنادی نیز می‌توان گفت که ضمانت‌نامه بانکی نوعی نهاد نوین با ماهیت ترکیبی است که برخی خصوصیات عقود کلاسیک را داراست اما در قالب یک تعهد حرفه‌ای از سوی بانک در بستر عرف بانکداری تجلی می‌یابد (Ranjbar, 2019).

در حقوق ایران، علی‌رغم عدم تصریح قانونی خاص درباره ضمانت‌نامه‌های بانکی، این نهاد در عمل توسط بانک‌ها و مؤسسات مالی مورد استفاده قرار می‌گیرد و رویه قضایی نیز آن را به عنوان یک تعهد مستقل بانکی شناسایی کرده است. برای نمونه، در یکی از آراء دیوان عدالت اداری، تأکید شده که بانک در صورت ارائه درخواست معتبر ذی‌نفع، نمی‌تواند به اختلافات قراردادی متوسل شده و از پرداخت وجه خودداری نماید (Emami, 2021). در نهایت، ضمانت‌نامه بانکی را می‌توان به عنوان یکی از نهادهای کلیدی در تضمین حسن اجرای تعهدات در عرصه تجارت داخلی و بین‌المللی دانست. ماهیت حقوقی خاص آن که متکی بر اصول استقلال، فوریت و اعتبار تعهد یک‌جانبه است، جایگاه ویژه‌ای در توسعه بازارهای مالی و تسهیل روابط تجاری یافته است. برای بهره‌برداری مؤثر از این ابزار، آشنایی دقیق با مبانی ماهوی آن برای حقوق‌دانان، بازرگانان و بانک‌ها ضرورت دارد.

قوانین و مقررات حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی در نظام حقوقی ایران

ضمانت‌نامه بانکی در حقوق ایران یکی از ابزارهای مهم تضمین تعهدات قراردادی به شمار می‌آید که به‌ویژه در حوزه پیمانکاری، مناقصات، واردات، صادرات و سایر فعالیت‌های تجاری و اداری

کاربرد گسترده دارد. با وجود این اهمیت، هنوز چارچوب حقوقی خاص و جامعی در قوانین اصلی همچون قانون مدنی یا قانون تجارت برای این نهاد در نظر گرفته نشده است. ضمانت‌نامه بانکی از جمله نهادهایی می‌باشد که عمدتاً بر اساس رویه بانکداری، مقررات بانکی، بخشنامه‌های بانک مرکزی و عرف تجاری شکل گرفته است. در ادامه، مهم‌ترین منابع قانونی و مقرراتی که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی حاکم‌اند، مورد بررسی قرار می‌گیرند.

فقدان قانون‌گذاری خاص در قوانین مدنی و تجاری

در حقوق ایران، قانون مدنی که به عنوان اصلی‌ترین منبع حقوق قراردادهای شناخته می‌شود، ضمانت‌نامه بانکی را به‌طور مشخص تعریف نکرده و قواعد عام آن (مانند عقود و ایقاعات، ضمان، کفالت و ...) نیز به دلیل تفاوت‌های اساسی مفهومی و ساختاری، پاسخگوی نیازهای حقوقی این نهاد نیستند. همچنین قانون تجارت مصوب ۱۳۱۱ نیز فاقد هرگونه مقرره صریح در مورد ضمانت‌نامه‌های بانکی است. در نتیجه، این نهاد نه به عنوان یک عقد معین، بلکه بیشتر به عنوان یک قرارداد خاص بانکی با ماهیت عرفی در عمل حقوقی پذیرفته شده است (Ranjbar, 2019).

آیین‌نامه صدور ضمانت‌نامه‌های بانکی (مصوب شورای پول و اعتبار)

مهم‌ترین مقرره رسمی که به‌طور مستقیم به ضمانت‌نامه‌های بانکی پرداخته، آیین‌نامه صدور ضمانت‌نامه‌های بانکی است که توسط شورای پول و اعتبار تصویب و توسط بانک مرکزی ابلاغ شده است. این آیین‌نامه در حال حاضر با عنوان «دستورالعمل ناظر بر ضمانت‌نامه‌های بانکی ریالی» (Eslami, 2019) شناخته می‌شود. طبق این دستورالعمل:

الف. صدور ضمانت‌نامه مستلزم اخذ درخواست کتبی از متقاضی، بررسی اهلیت و توان مالی وی و اخذ وثایق مناسب است (ماده ۴).

اجرای ضمانت‌نامه‌های ارزی یا انتقالات مالی مرتبط با آن‌ها صادر شده است.

رویه قضایی

در نبود قانون‌گذاری صریح، رویه قضایی به‌ویژه در مراجع اداری و دیوان عدالت اداری نقش برجسته‌ای در تعیین وضعیت ضمانت‌نامه‌های بانکی داشته است. دادگاه‌ها در آراء مختلف به اصل استقلال ضمانت‌نامه از قرارداد پایه تأکید کرده و بانک را ملزم به اجرای تعهد خود در قبال درخواست معتبر ذی‌نفع دانسته‌اند، مگر در صورت صدور دستور قضایی یا اثبات تقلب (Emami, 2021). این تفسیر قضایی به شکل‌گیری وحدت رویه در ماهیت حقوقی ضمانت‌نامه‌های بانکی و تمایز آن از ضمان سستی کمک کرده است. در نتیجه، ضمانت‌نامه‌های بانکی در نظام حقوقی ایران اگرچه فاقد مبنای قانونی در قوانین مادر هستند، اما با اتکا بر آیین‌نامه‌های بانکی، مقررات شورای پول و اعتبار، قواعد بین‌المللی و رویه قضایی، چارچوبی نسبتاً منسجم یافته‌اند. برای تثبیت جایگاه این نهاد مهم، تدوین قانونی جامع در قالب «قانون ضمانت‌نامه‌های بانکی» می‌تواند نقش مهمی در شفاف‌سازی، رفع ابهامات، و کاهش اختلافات بانکی و تجاری ایفا کند.

اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی

در این قسمت به تفکیک اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی مورد تبیین قرار خواهد گرفت.

استقلال ضمانت‌نامه بانکی

یکی از اصول بنیادین ضمانت‌نامه بانکی، اصل استقلال است. بر اساس این اصل، تعهد بانک در پرداخت وجه ضمانت‌نامه مستقل از قرارداد اصلی یا پایه (مانند قرارداد پیمانکاری یا فروش) است. این بدان معناست که بانک نمی‌تواند برای امتناع از پرداخت وجه به اختلافات موجود میان طرفین قرارداد اصلی استناد کند. این اصل از ضمانت‌نامه بانکی نهادی با ثبات، بی‌طرف و مبتنی بر اعتماد می‌سازد (Goode, 2016). برای مثال، در دعوای مطرح‌شده میان

ب. ضمانت‌نامه بانکی سندی مستقل و غیرقابل برگشت است و بانک موظف است در صورت مطالبه کتبی ذی‌نفع و تحقق شرایط، وجه ضمانت‌نامه را پرداخت کند (ماده ۵).

ج. بانک‌ها مجاز به صدور انواع ضمانت‌نامه شرکت در مناقصه، انجام تعهد، پیش‌پرداخت، گمرکی، کسور وجه‌الضمان و ... هستند (ماده ۲ دستورالعمل). این آیین‌نامه، مقررات نسبتاً جامعی در مورد صدور، تمدید، ابطال، ضبط و وصول وجه ضمانت‌نامه‌ها ارائه کرده و به نوعی مبنای اصلی حقوقی ضمانت‌نامه‌های بانکی در عمل بانکی ایران محسوب می‌شود.

مقررات بین‌المللی مورد استناد در ضمانت‌نامه‌های بانکی

در تجارت خارجی و پروژه‌های بین‌المللی، بانک‌ها و مؤسسات مالی ایرانی در موارد زیادی از قواعد متحدالشکل ضمانت‌نامه‌های عندالمطالبه (URDG 758) استفاده می‌کنند که توسط اتاق بازرگانی بین‌المللی تدوین شده است. این قواعد، که در سال ۲۰۱۰ جایگزین نسخه قبلی (URDG 458) شده‌اند، اگرچه بخشی از نظام حقوق داخلی ایران نیستند، اما در صورت توافق طرفین در متن ضمانت‌نامه، لازم‌الاجرا تلقی می‌شوند. ماده ۲ URDG 758 تأکید می‌کند که ضمانت‌نامه بانکی تعهدی مستقل از قرارداد پایه بوده و بانک صرفاً براساس اسناد ارائه‌شده تصمیم‌گیری می‌کند (ICC, 2010). این رویه بین‌المللی، به طور غیرمستقیم بر نحوه نگارش و اجرای ضمانت‌نامه‌ها در ایران نیز اثر گذاشته است.

۴-۲-۵. بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های بانک مرکزی

علاوه بر آیین‌نامه رسمی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران طی سال‌های گذشته با صدور بخشنامه‌ها و ابلاغیه‌هایی متعدد، شرایط و ضوابط صدور ضمانت‌نامه بانکی را تنظیم کرده است. برای نمونه، در بخشنامه شماره ۹۸.۶۴۸۲۷۲ مورخ ۱۳۹۸/۰۶/۱۰، بانک مرکزی ضوابط جدیدی برای پذیرش ضمانت‌نامه‌های بانکی در طرح‌های عمرانی دولت تصویب کرده است. همچنین در موارد خاص نظیر تحریم‌های بین‌المللی، مقررات خاصی در زمینه نحوه

عدم نیاز به اثبات نقض قرارداد توسط متعهد اصلی

ذی‌نفع ضمانت‌نامه برای دریافت وجه، نیازمند اثبات نقض قرارداد توسط مضمون‌عنه (پیمانکار، فروشنده و...) نیست. صرف ارائه درخواست معتبر مطابق با متن ضمانت‌نامه برای ایجاد تعهد پرداخت توسط بانک کافی است (Yescombe, 2013). در پرونده‌ای میان شرکت فولاد مبارکه و یکی از پیمانکاران فرعی، بانک ملی پس از دریافت مطالبه رسمی وجه از شرکت فولاد، از پرداخت خودداری کرد و خواستار مدارکی در اثبات قصور پیمانکار شد. دادگاه با استناد به اصل عدم نیاز به اثبات تخلف، بانک را محکوم به پرداخت دانست (Katouzian, 2015).

محدود بودن مسئولیت بانک به مفاد ضمانت‌نامه

تعهدات بانک صرفاً در چارچوب ضمانت‌نامه و تا سقف مبلغ مندرج در آن محدود است. بانک نه ضامن کل قرارداد، و نه مسئول سایر هزینه‌ها یا خسارات ناشی از نقض قرارداد اصلی می‌باشد (Chitty, 2012). برای مثال، در قراردادی با وزارت نیرو، شرکت پیمانکاری پس از مطالبه وجه ضمانت‌نامه، خسارات تأخیر نیز از بانک ملت مطالبه کرد. دادگاه با پذیرش دفاع بانک مبنی بر محدودیت مسئولیت، خواسته اضافی را رد کرد (Ghasemzadeh, 2021).

شفافیت و تعیین دقیق موضوع ضمانت‌نامه

یکی از ارکان اساسی در اعتبار و اجرای ضمانت‌نامه بانکی، تعیین دقیق موضوع تعهد تضمین‌شده است. بانک باید به‌طور شفاف بداند که پرداخت آن در قبال چه تعهدی صورت می‌گیرد؛ ابهام در موضوع ضمانت‌نامه می‌تواند موجب تعلیق یا ابطال آن شود. این اصل، همچنین به ذی‌نفع کمک می‌کند تا به‌طور روشن از ابزار ضمانت‌نامه بهره‌بردار (Habib, 2020). برای مثال، در قراردادی میان شرکت آب منطقه‌ای خوزستان و پیمانکار حفر چاه، بانک مسکن ضمانت‌نامه‌ای صادر کرد که در آن عبارت «تضمین تعهدات قراردادی» بدون تعیین دقیق مورد تعهد آمده بود. در

یک پیمانکار خصوصی و سازمان عمران شهرداری تهران، بانک ملت به موجب ضمانت‌نامه‌ای متعهد به پرداخت بود. سازمان کارفرما با استناد به تأخیر در پروژه، وجه ضمانت‌نامه را مطالبه کرد. پیمانکار مدعی شد تأخیر به دلیل تغییرات نقشه بوده و بانک نباید پرداخت کند. با این حال، دادگاه با تأکید بر اصل استقلال، بانک را ملزم به پرداخت وجه دانست و اختلافات طرفین را مربوط به قرارداد پایه تشخیص داد (Ranjbar, 2019).

لزوم رعایت شرایط شکلی

بانک صرفاً متعهد به پرداخت وجه در صورتی است که درخواست مطالبه، دقیقاً مطابق با شرایط شکلی مندرج در متن ضمانت‌نامه ارائه شود. هرگونه انحراف حتی جزئی از این شرایط می‌تواند حق مطالبه را منتفی کند. این اصل با هدف حفظ اطمینان و دقت در فرآیند مطالبه پیش‌بینی شده است (Bertrams, 2013). در یکی از پرونده‌های مربوط به شرکت پتروشیمی بندر امام، بانک پارسیان از پرداخت وجه ضمانت‌نامه خودداری کرد، زیرا درخواست مطالبه فاقد عبارت "مطالبه طبق بند ۴ ضمانت‌نامه" بود. دادگاه با استناد به اصل لزوم رعایت شرایط شکلی، از تصمیم بانک حمایت کرد (Ahmadi, 2018).

فوریت در پرداخت وجه ضمانت‌نامه

ماهیت تجاری و حمایتی ضمانت‌نامه بانکی ایجاب می‌کند که بانک، بلافاصله پس از دریافت مطالبه معتبر، وجه ضمانت‌نامه را پرداخت کند. تأخیر در پرداخت، برخلاف هدف اصلی ضمانت‌نامه یعنی جبران سریع خسارات است و ممکن است موجب مسئولیت بانک گردد (Ellinger et al., 2011). در پروژه احداث ایستگاه مترو، بانک صادرات با وجود دریافت درخواست رسمی از شرکت راه‌آهن شهری، پرداخت را بیش از ۱۵ روز به تأخیر انداخت. ذی‌نفع به استناد اصل فوریت، از بانک مطالبه خسارت کرد و دادگاه نیز با توجه به مقررات قرارداد و استانداردهای بانکی، بانک را مسئول دانست (Safaei, 2013).

ضمانت‌نامه بانکی اصولاً دارای مدت مشخص است و با انقضای مدت، تعهد بانک نیز پایان می‌پذیرد. اصل حاکم آن است که تمدید ضمانت‌نامه باید به صورت صریح و مکتوب انجام شود و امکان تفسیر تمدید ضمنی وجود ندارد، مگر اینکه در متن ضمانت‌نامه تصریح شده باشد (ICC, 2010). برای مثال، در قرارداد راهسازی محور چابهار - کنارک، ضمانت‌نامه بانک تجارت به مدت یک سال صادر شد. پس از پایان مدت، کارفرما مطالبه وجه را مطرح کرد و مدعی شد که به دلیل تداوم پروژه، ضمانت‌نامه تمدید ضمنی یافته است. دادگاه با رد این استدلال و تأکید بر اصل عدم تمدید ضمنی، مطالبه را مردود اعلام کرد (Afshari, 2022).

امکان رجوع بانک به مضمون‌عنه پس از پرداخت

با وجود استقلال بانک در قبال ذی‌نفع، پس از پرداخت وجه ضمانت‌نامه، بانک حق دارد معادل مبلغ پرداختی به مضمون‌عنه رجوع کند. این رجوع از طریق قرارداد داخلی میان بانک و مشتری، که معمولاً شامل تعهد بازپرداخت و وثیقه است، انجام می‌شود (Goode, 2016). در پروژه احداث بیمارستان دانشگاهی، بانک ملی پس از پرداخت وجه ضمانت‌نامه به وزارت بهداشت، علیه پیمانکار دعوای مطالبه مبلغ و توقیف وثایق را مطرح کرد. دادگاه با استناد به قرارداد بانکی و اصل امکان رجوع، حکم به محکومیت پیمانکار داد (Abdi, 2019).

حاکمیت قانون محل صدور ضمانت‌نامه

ضمانت‌نامه بانکی معمولاً تابع قانون کشوری است که در آن صادر شده است، مگر اینکه طرفین صراحتاً قانون دیگری را انتخاب کرده باشند. این اصل در تضمین امنیت حقوقی طرفین نقش مهمی دارد و در دعوای ناشی از ضمانت‌نامه‌ها، مرجع قضایی یا داوری ابتدا باید قانون حاکم را مشخص کند (Bridge, 2017). در پرونده‌ای بین شرکت خدمات نفتی ایرانی و شرکتی از ترکیه، ضمانت‌نامه‌ای توسط بانک صادرات ایران صادر شد. در شرایط ضمانت‌نامه، اشاره‌ای به قانون حاکم نشده بود. در زمان بروز اختلاف، دادگاه

هنگام مطالبه وجه، بانک با استناد به عدم شفافیت در موضوع، از پرداخت خودداری کرد و دادگاه نیز نظر بانک را تأیید نمود، چرا که موضوع ضمانت‌نامه به درستی مشخص نشده بود (Tavassoli, 2021).

اصل حسن نیت در مطالبه

با وجود استقلال ضمانت‌نامه، مطالبه وجه آن باید مبتنی بر حسن نیت باشد. اگرچه ذی‌نفع نیازی به اثبات نقض قرارداد ندارد، اما نمی‌تواند صرفاً با هدف فشار، تهدید یا سوءاستفاده اقدام به مطالبه وجه ضمانت‌نامه نماید. سوءاستفاده از حق مطالبه می‌تواند موجب جلوگیری از پرداخت توسط بانک شود (Bertrams, 2013). در یک پروژه احداث نیروگاه خورشیدی در استان فارس، کارفرما با وجود اجرای کامل تعهدات توسط پیمانکار، برای اجبار به کاهش قیمت، ضمانت‌نامه را مطالبه کرد. پیمانکار به دادگاه مراجعه و با ارائه مستندات، ثابت کرد که مطالبه فاقد حسن نیت بوده و در نتیجه، دادگاه دستور توقیف پرداخت وجه توسط بانک را صادر کرد (Razavi, 2019).

ممنوعیت سوءاستفاده از حق

این اصل مکمل اصل حسن نیت است و بیان می‌دارد که حتی اگر مطالبه از لحاظ شکلی صحیح باشد، اگر با هدف تحصیل ناعادلانه یا تحمیل خسارت ناروا صورت گیرد، می‌توان آن را مصداق سوءاستفاده از حق دانست. در این حالت، دادگاه‌ها می‌توانند مانع اجرای ضمانت‌نامه شوند (McKendrick, 2020). برای مثال، در دعوایی میان شرکت نفت و پیمانکار خارجی، کارفرما با وجود توافق بر تمدید قرارداد، مطالبه وجه ضمانت‌نامه را به دلیل تأخیر اداری در امضای الحاقیه انجام داد. پیمانکار با ارائه ادله‌ای مبنی بر سوءنیت و نیت فشار مالی، موفق شد از طریق دادگاه عمومی تهران دستور موقت برای منع پرداخت اخذ کند (Naderi, 2017).

انقضای مدت و عدم تمدید ضمنی

بر اساس اصل محل صدور، قانون ایران را حاکم دانست و بر مبنای قواعد حقوق ایران به اختلاف رسیدگی کرد (Taheri, 2018).

ارجاع به قواعد بین‌المللی

در بسیاری از ضمانت‌نامه‌های بانکی به‌ویژه در پروژه‌های بین‌المللی، از قواعد استاندارد بین‌المللی مانند مقررات یکنواخت ضمانت‌نامه‌های عندالمطالبه URDG 758 (ICC, 2010) استفاده می‌شود. ارجاع به این مقررات، موجب هماهنگی و وحدت رویه در صدور و اجرای ضمانت‌نامه‌ها می‌شود. در پروژه احداث کارخانه مشترک بین ایران و مالزی، بانک سپه ضمانت‌نامه‌ای صادر کرد که صراحتاً تحت مقررات URDG 758 بود. در زمان اختلاف، طرفین به بندهای این مجموعه استناد کرده و بانک نیز با اتکا به ماده ۲۰ URDG، درخواست مطالبه را معتبر شناخت و وجه را پرداخت کرد. (Mohajeri, 2016).

عدم دخالت دادگاه در ماهیت اختلاف قرارداد اصلی

یکی از اصول مهم در حقوق ضمانت‌نامه بانکی آن است که دادگاه‌ها نباید در اختلاف مربوط به قرارداد پایه دخالت کرده یا پرداخت ضمانت‌نامه را منوط به نتیجه رسیدگی به اختلاف قرارداد اصلی نمایند. استقلال حقوقی ضمانت‌نامه ایجاب می‌کند که اختلافات قرارداد اصلی جداگانه رسیدگی شود (Ellinger et al., 2011). در پروژه توسعه پالایشگاه اصفهان، شرکت کارفرما از بانک ملت وجه ضمانت‌نامه را مطالبه کرد. پیمانکار با ارائه دادخواستی به دادگاه، خواستار توقف پرداخت تا رسیدگی به اختلاف قرارداد شد. دادگاه با استناد به اصل عدم دخالت در قرارداد پایه، تقاضای پیمانکار را رد کرد و اعلام کرد که ضمانت‌نامه مستقل از اختلاف اصلی قابل اجراست (Karimi, 2017).

اصل تفسیر مضیق ضمانت‌نامه

ضمانت‌نامه بانکی به‌عنوان یک تعهد یک‌جانبه و صریح، باید به‌صورت مضیق تفسیر شود؛ یعنی بانک تنها در حدود مندرج در

متن ضمانت‌نامه مسئول است و نمی‌توان دامنه تعهدات آن را با تفسیر موسع افزایش داد (Chitty, 2012). این اصل در حقوق ایران نیز مورد تأیید رویه قضایی است. در اختلافی مربوط به ضمانت‌نامه اجرای قرارداد پروژه قطار شهری تبریز، کارفرما تلاش کرد تا بانک را به پرداخت خسارات تأخیر فراتر از مبلغ ضمانت‌نامه ملزم کند. دادگاه، با استناد به اصل تفسیر مضیق، خواسته را مردود اعلام کرد و بانک را تنها به پرداخت مبلغ مشخص‌شده در ضمانت‌نامه محکوم کرد (Jafari, 2015).

قابلیت انتقال ضمانت‌نامه در صورت تصریح

ضمانت‌نامه بانکی اصولاً شخصی است و تنها در صورتی که در متن آن امکان انتقال پیش‌بینی شده باشد، ذی‌نفع می‌تواند آن را به دیگری منتقل کند. این اصل باعث جلوگیری از سوءاستفاده، سردرگمی بانک و تضمین اطمینان در اجرا می‌شود. (Bertrams, 2013). برای مثال، در یک پروژه مشارکتی با شهرداری شیراز، شرکت اصلی پروژه ضمانت‌نامه‌ای از بانک کشاورزی گرفت، اما بدون اخذ رضایت بانک و بدون وجود شرط انتقال در متن، آن را به پیمانکار جزء منتقل کرد. بانک از پرداخت به پیمانکار جزء خودداری کرد و دادگاه نیز با استناد به اصل عدم قابلیت انتقال ضمنی، حکم به صحت اقدام بانک داد. (Pourhosseini, 2023).

امکان درخواست دستور موقت برای جلوگیری از پرداخت

اگرچه بانک باید در صورت مطالبه، وجه ضمانت‌نامه را پرداخت کند، اما در موارد خاص مانند ادعای سوءنیت، تقلب یا سوءاستفاده از حق، امکان صدور دستور موقت برای توقف پرداخت وجود دارد. این دستور معمولاً از سوی دادگاه صادر می‌شود و مشروط به اثبات شرایط خاص است (Ali, 2021). برای مثال، در پروژه توسعه بنادر جنوبی، پیمانکار پس از مطالبه وجه ضمانت‌نامه توسط کارفرما، با ادعای ارائه اسناد جعلی از سوی کارفرما، تقاضای دستور موقت برای توقف پرداخت کرد. دادگاه عمومی بندرعباس،

به استناد عدم ارائه اسناد لازم، از پرداخت وجه امتناع کرد و دادگاه نیز نظر بانک را تأیید کرد (Kaveh, 2019).

اصل وحدت مقررات در ضمانت‌نامه‌های داخلی و بین‌المللی

با توجه به تعامل روزافزون بانک‌های ایرانی با بانک‌ها و نهادهای بین‌المللی، اصول مشترکی در ضمانت‌نامه‌های داخلی و خارجی حاکم شده‌اند، به‌ویژه از طریق پذیرش مقررات URDG 758، یا قواعد مشابه آن یعنی ISP 98 (ICC, 1998) این وحدت باعث افزایش شفافیت و قابلیت پیش‌بینی می‌شود. برای مثال، بانک پارسیان در پروژه‌ای با یک شرکت ایتالیایی، ضمانت‌نامه‌ای مطابق با ISP98 صادر کرد و در توافق‌نامه داخلی با مضمون‌عنه نیز آن را به رسمیت شناخت. اختلاف بعدی بر اساس قواعد ISP98 حل و فصل شد و موجب کاهش تنش بین طرفین شد (Ata'i, 2023).

مع‌الوصف، ضمانت‌نامه بانکی به‌عنوان یکی از ابزارهای حیاتی تضمین اجرای تعهدات در قراردادهای مدنی و تجاری، از اصولی متعدد پیروی می‌کند که به‌مرور در حقوق ایران جایگاه روشنی یافته‌اند. اصولی نظیر استقلال، عندالمطالبه بودن، حسن نیت، منع سوءاستفاده، محدودیت به مبلغ ضمانت‌نامه، ارائه اسناد شکلی و موارد دیگر، موجب توازن بین حقوق مضمون‌عنه، بانک و ذی‌نفع می‌شوند. رویکرد قضایی ایران نیز با پذیرش بخش قابل توجهی از قواعد بین‌المللی مانند URDG 758 و ISP 98 به سمت هماهنگی و وحدت رویه حرکت کرده است. آگاهی از این اصول برای تنظیم ضمانت‌نامه‌های صحیح و اجتناب از دعاوی قضایی ضروری است.

نتیجه‌گیری

ضمانت‌نامه‌های بانکی یکی از ابزارهای کلیدی در تأمین و تضمین اجرای تعهدات قراردادی در روابط تجاری و مالی محسوب می‌شوند. این نهاد به‌ویژه در محیط‌های تجاری نوین و در تعاملات بین‌المللی، جایگاه بی‌بدیلی یافته و در نتیجه، لزوم تبیین اصول

پس از بررسی دلایل، دستور منع پرداخت را تا رسیدگی نهایی صادر کرد (Eslami, 2019).

استقلال حقوقی در برابر شرایط قرارداد اصلی

ضمانت‌نامه بانکی مستقل از قرارداد پایه صادر می‌شود و تعهد بانک به ذی‌نفع ارتباطی به نحوه اجرای تعهدات قراردادی ندارد. این اصل، که از اصول مسلم در اسناد بین‌المللی نظیر URDG و ISP نیز هست، باعث سرعت در عملیات بانکی می‌شود. (Bertrams, 2013). در مناقصه واگذاری گازرسانی به مناطق غربی، یکی از شرکت‌کنندگان پس از عدم برنده شدن، تلاش کرد با طرح اختلاف قراردادی، پرداخت وجه ضمانت‌نامه را متوقف کند. بانک ملت، با استناد به اصل استقلال، وجه را پرداخت کرد و دادگاه نیز اقدام بانک را قانونی دانست (Sharifi, 2018).

۵-۳-۱۸. اصل محدودیت مسئولیت بانک به مبلغ ضمانت‌نامه

بانک تنها تا میزان مبلغ مندرج در ضمانت‌نامه مسئول پرداخت است. هیچ ادعایی نمی‌تواند دامنه مسئولیت بانک را از سقف تعهد فراتر ببرد. این اصل مانع از تحمیل خسارات اضافی یا تفسیر موسع علیه بانک می‌شود (ICC, 2010). در پروژه احداث خط لوله انتقال آب در همدان، ذی‌نفع پس از دریافت مبلغ ضمانت‌نامه، ادعای خسارات اضافی به دلیل تأخیر را نیز مطرح کرد. دادگاه با استناد به اصل محدودیت تعهد بانک، تنها همان مبلغ مندرج در ضمانت‌نامه را معتبر دانست (Bakhtiari, 2021).

لزوم ارائه اسناد مشخص و صریح در مطالبه

مطالبه وجه ضمانت‌نامه باید با ارائه اسناد مورد نیاز مطابق با متن ضمانت‌نامه صورت گیرد. بانک صرفاً موظف به بررسی ظاهری اسناد است و نمی‌تواند وارد ماهیت اختلاف شود. عدم رعایت این الزامات ممکن است موجب عدم پرداخت شود (Goode, 2016). در پروژه تجهیز بیمارستان ناین، پیمانکار مطالبه‌ای ارائه کرد که فاقد تأییدیه کتبی نقض قرارداد از سوی کارفرما بود، در حالی که ضمانت‌نامه صراحتاً ارائه آن را الزام کرده بود. بانک ملی

حاکم بر آن، نه تنها از حیث نظری بلکه از منظر کاربردی نیز ضرورتی انکارناپذیر است. اصولی نظیر استقلال ضمانت‌نامه، لزوم رعایت ظاهر اسناد، اصل حسن نیت، اصل عدم سوءاستفاده از حق، اصل فوریت، اصل رعایت شروط قراردادی و اصل استقلال از قرارداد پایه، همگی نقش مهمی در تعیین چارچوب حقوقی و کاربرد عملی این نهاد ایفا می‌کنند. در نظام حقوقی ایران، علی‌رغم فقدان مقررات قانونی مستقیم و شفاف، کاربرد این اصول می‌تواند زمینه‌ساز انسجام رویه‌های اجرایی، تفسیری و قضایی در حوزه ضمانت‌نامه‌های بانکی گردد.

الف. اصول حاکم؛ ابزار تفسیر حقوقی برای محاکم و دادرسان: در شرایطی که نظام تقنینی ایران فاقد قانون مدون ناظر بر ضمانت‌نامه‌های بانکی است، اصول حاکم بر این نهاد می‌توانند نقش مکمل و تفسیرکننده را برای محاکم قضایی ایفا کنند. دادرسان در پرونده‌هایی که بانک‌ها از اجرای تعهد خود امتناع کرده یا ذی‌نفعان ضمانت‌نامه خواستار پرداخت وجه آن هستند، ناگزیر از استناد به مفاهیم و اصول کلی حقوقی‌اند. اصل استقلال ضمانت‌نامه از قرارداد پایه به‌عنوان مهم‌ترین اصل، راهنمای قاضی برای تفکیک روابط قراردادی از روابط بانکی است و مانع از ورود به ماهیت اختلافات پیمانکاری یا قراردادی می‌شود. از سوی دیگر، اصل لزوم رعایت ظاهر اسناد و اصل فوریت، در مقام راهنمای دادرسان برای تشخیص مشروعیت مطالبه وجه از بانک کاربرد دارد. بنابراین، این اصول در عمل به‌عنوان ابزار تفسیری در نبود قانون مصرح مورد استفاده قرار می‌گیرند و در بسیاری از آراء قضایی نیز منعکس شده‌اند. ب. کاربرد اصول در رفع خلاءهای اجرایی و انتظام‌بخشی به عملکرد بانک‌ها: در عرصه اجرای قراردادها، بانک‌ها با چالش‌های متعددی در مواجهه با مطالبه ضمانت‌نامه‌ها روبه‌رو هستند. از یک‌سو، تعهد بانک‌ها به پرداخت فوری وجه ضمانت‌نامه، بدون ورود به ماهیت اختلاف، نیازمند اتکا به اصول دقیق است؛ و از سوی دیگر، تخلفات احتمالی مانند ارائه تقلبی

درخواست ضبط ضمانت‌نامه، مستلزم تدقیق در حدود مسئولیت بانک‌ها است. اصل منع سوءاستفاده از حق، در چنین مواردی، به‌عنوان ابزاری اجرایی می‌تواند بانک را از پرداخت وجه در صورت اثبات صوری بودن مطالبه یا تقلب آشکار معاف کند. همین‌طور، اصل حسن نیت در اجرای قرارداد بانکی، بانک را موظف به بررسی شکلی اسناد در چهارچوب قواعد عرفی بانکداری می‌سازد، بی‌آنکه وارد اختلاف طرفین شود. این اصول در عمل، همان خلأهایی را پوشش می‌دهند که در قانون‌گذاری رسمی مغفول مانده‌اند. در مقام صدور ضمانت‌نامه‌ها نیز اصول مزبور راهنمای عملی بانک‌ها در رعایت عدالت قراردادی و کاهش ریسک حقوقی هستند. برای مثال، بانک‌ها با استناد به اصل استقلال، می‌توانند متن ضمانت‌نامه را طوری تنظیم کنند که اجرای آن به تحقق شرایط صریح و شفاف منوط باشد، و به اصل فوریت نیز پایبند بمانند. در نتیجه، کاربرد اصول حاکم، انتظام‌بخشی به فرایند صدور، ضبط، ابطال و تمدید ضمانت‌نامه‌های بانکی را تسهیل می‌کند. ج. کاربرد در آموزش، داوری، و قراردادهای پیش‌نویس: یکی دیگر از حوزه‌های مهم استفاده از اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی، در آموزش حقوق بانکی، طراحی قراردادها، و فرایند داوری‌های تجاری است. اصولی مانند استقلال، حسن نیت، فوریت و ظاهر اسناد، چارچوبی نظری برای تربیت کارشناسان حقوق بانکی و مشاوران حقوقی فراهم می‌کنند که از طریق آن بتوانند متون قراردادها و ضمانت‌نامه‌ها را به‌درستی تنظیم و تفسیر نمایند. در فرایند داوری که بیشتر مبتنی بر قواعد عرفی و اصول پذیرفته‌شده تجاری است، ارجاع به اصول حاکم بسیار رایج است. داوران به‌ویژه در دعاوی مربوط به پیمانکاران، کارفرمایان و بانک‌ها، با استفاده از اصول فوق می‌توانند احکام متناسب با عدالت تجاری و اهداف قرارداد صادر کنند. همچنین، در مرحله پیش‌قراردادی، اصول مزبور مبنایی برای تنظیم دقیق متن ضمانت‌نامه، تعیین شرایط مطالبه، حدود مسئولیت بانک، و نحوه

قرارداد پایه باشد؛ اصل حسن نیت می‌تواند معیارهای تعامل بانک با مشتریان را مشخص کند؛ و اصل منع سوءاستفاده از حق، شرایط امتناع بانک از پرداخت را تبیین کند. در نتیجه، اصول حاکم نه تنها در تفسیر و اجرای ضمانت‌نامه‌ها در وضعیت فعلی کاربرد دارند، بلکه در تدوین ساختار حقوقی آینده نیز نقش راهبردی خواهند داشت. این اصول می‌توانند بستر لازم برای تصویب قانونی باشند که هم با حقوق داخلی هماهنگ باشد و هم با قواعد جهانی بانکداری و تجارت بین‌المللی سازگار باشد. اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌های بانکی نه فقط مفاهیمی انتزاعی یا نظری، بلکه ابزاری کارآمد برای حل مسائل عملی، اجرایی، تفسیری، داوری و تقنینی در نظام حقوقی ایران به شمار می‌آیند. در غیاب قانون‌گذاری جامع و صریح، این اصول همچون هسته نرم‌افزاری نظام حقوقی غیرمدون ضمانت‌نامه‌ها عمل کرده و نقش حیاتی در کاهش اختلافات، انتظام رویه‌های بانکی، تفسیر حقوقی اسناد، و انطباق با استانداردهای بین‌المللی ایفا می‌کنند. با توجه به گسترش روزافزون نقش بانک‌ها در پروژه‌های ملی و فراملی، بهره‌گیری نظام‌مند از این اصول ضرورتی راهبردی برای توسعه حقوق بانکی و تقویت کارآمدی نظام قضایی است.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

EXTENDED ABSTRACT

Bank guarantees have emerged as pivotal instruments in the evolving landscape of commercial law and financial security, both in domestic transactions and international engagements. The expansion of trade relations and the growing complexity of contractual obligations have necessitated mechanisms that assure compliance and mitigate risks. In this context, bank guarantees—known in

خاتمه قرارداد فراهم می‌سازند. د. اصول حاکم به‌مثابه پل میان نظام حقوق داخلی و قواعد بین‌المللی: با توجه به گسترش تجارت فرامرزی، شرکت‌های ایرانی ناگزیرند در تعامل با نهادهای مالی خارجی از ضمانت‌نامه‌های بانکی در قالب قواعد بین‌المللی مانند URDG 758 بهره‌گیرند. اصولی همچون استقلال، حسن نیت، فوریت، و کفایت شکلی اسناد، اصول مشترکی میان حقوق داخلی و قواعد بین‌المللی‌اند و می‌توانند به‌مثابه پل حقوقی میان نظام داخلی ایران و استانداردهای جهانی بانکداری عمل کنند. در عمل نیز بسیاری از بانک‌های ایرانی، به‌ویژه در پروژه‌های بین‌المللی، در تنظیم ضمانت‌نامه‌ها صراحتاً اعلام می‌کنند که این سند مشمول قواعد URDG است. از آنجایی که قوانین داخلی ایران به‌ویژه قانون تجارت و قانون مدنی فاقد ابزارهای تطبیقی لازم برای هماهنگی با چنین قواعدی هستند، استفاده از اصول حاکم بر ضمانت‌نامه‌ها، نقش سازوکار تطبیقی و استانداردسازی بین‌المللی را ایفا می‌کند. این کاربرد در انطباق بانک‌ها با الزامات نظارتی، تعاملات فرامرزی، و دفاع در برابر دعاوی بین‌المللی اهمیت فزاینده‌ای دارد. ه. ضرورت تدوین قانونی بر پایه اصول حاکم: اگرچه آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های بانک مرکزی توانسته‌اند چارچوب اجرایی نسبتاً دقیقی برای بانک‌ها در صدور و اجرای ضمانت‌نامه‌ها فراهم کنند، اما خلأ یک قانون جامع همچنان احساس می‌شود. در تدوین چنین قانونی، اصول حاکم می‌توانند ستون فقرات ساختار قانونی آینده باشند. برای نمونه، اصل استقلال می‌تواند مبنای تدوین ماده‌ای درخصوص جدایی تعهد بانکی از

international terms as "independent guarantees" or "demand guarantees"—play a central role. They are distinct from traditional civil suretyships in Iranian civil law, particularly the Islamic legal notion of *ḍamān*, which is conditional, bilateral, and requires the existence of an underlying debt. In contrast, the bank guarantee operates on the principle of independence, whereby the guarantor bank undertakes an autonomous

and irrevocable commitment to the beneficiary, regardless of any disputes arising from the primary contract. The contemporary Iranian legal framework lacks codified legislation specifically dedicated to this instrument, resulting in reliance on central bank directives, judicial precedents, and international norms such as the Uniform Rules for Demand Guarantees (URDG 758). These practical and normative resources contribute to the institutionalization of bank guarantees in the Iranian commercial and legal environment. For instance, judicial rulings such as that of the Administrative Justice Court in decision no. 582 explicitly affirm the independence principle, underlining the bank's obligation to honor its commitment irrespective of disputes over the underlying contract (Emami, 2021). Additionally, in practice, Iranian banks issue various types of guarantees—ranging from bid bonds to performance guarantees and customs-related undertakings—each with specific terms but governed by overarching principles of independence, documentary compliance, and time limitation. This paper seeks to examine these governing principles and their practical and legal implications within the Iranian legal system, particularly in the absence of a dedicated statutory framework.

The legal nature and definitional contours of bank guarantees further illuminate their uniqueness. Conceptually, a bank guarantee is a trilateral legal structure in which the bank (guarantor) commits to paying a sum to the beneficiary upon demand, contingent upon the presentation of specified documents. This structure diverges from bilateral or trilateral contractual models like suretyship or agency by virtue of its unilaterality and its non-contingent nature in relation to the principal contract. The principle of independence from the base contract—firmly entrenched in international commercial practice and

codified in URDG 758 article 2—lies at the heart of this legal instrument and has been recognized in the Iranian judicial context as well (Goode, 2016). Notably, doctrinal interpretations suggest that the guarantee arises not from a contractual obligation to the beneficiary, but rather from the bank's separate undertaking to its client (the applicant), which subsequently generates a parallel obligation toward the beneficiary upon demand (Ellinger et al., 2011). The critical dimension here is the bank's duty to pay upon formal demand and presentation of conforming documents, irrespective of any disputes regarding the performance of the underlying contract. Case law in Iran supports this doctrinal position, affirming that banks are prohibited from engaging in substantive assessments of contractual violations and must instead focus solely on the documentary compliance of the demand (Ranjbar, 2019). This framework thus ensures legal certainty and commercial reliability, attributes indispensable to high-stakes commercial operations, including large-scale public procurement, infrastructure development, and international trade.

The governing principles of bank guarantees in Iranian law encompass a coherent set of legal norms, many of which echo international best practices. Chief among these is the principle of independence, which mandates that the guarantee be treated as an autonomous commitment distinct from the primary contract. This principle is widely acknowledged in both Iranian and international jurisprudence as a cornerstone of guarantee law (Goode, 2016). The second major principle is documentary compliance, which requires the beneficiary's demand for payment to strictly conform to the terms of the guarantee instrument. Even minor deviations in the presentation of documents can be grounds for rejection of the claim, a position that Iranian courts have upheld in several

cases (Ahmadi, 2018). Another central principle is the obligation of prompt payment—immediacy—whereby the bank must make payment without unreasonable delay upon receiving a valid claim, as affirmed in judicial decisions concerning infrastructure projects such as the Tehran Metro case (Safaei, 2013). Additionally, the beneficiary is not required to prove breach of the underlying contract; submission of a compliant demand suffices to trigger the bank's obligation (Yescombe, 2013). These principles collectively reduce the transactional friction often associated with conventional contract enforcement and enhance the predictability of bank guarantees as security instruments.

Additional governing principles have emerged from judicial interpretation and banking practice in Iran. One such principle is the limitation of the bank's liability to the exact amount specified in the guarantee. Courts have consistently rejected attempts to impose broader contractual liabilities or consequential damages on the bank beyond the explicit terms of the guarantee (Ghasemzadeh, 2021). Similarly, the guarantee must specify the subject matter it secures with precision. Ambiguity regarding the scope of the guarantee can result in non-payment or judicial invalidation, a risk exemplified in cases involving regional water authorities where vague terms rendered the instrument unenforceable (Habib, 2020). Another significant principle is good faith in making a demand. While the guarantee is payable on demand, abuse of the right to demand—such as invoking the guarantee for coercive or dishonest purposes—can lead courts to issue injunctive relief against payment (Razavi, 2019). This is closely tied to the principle of prohibition of abuse of rights, which empowers the courts to intervene in cases of manifest injustice or fraudulent conduct (McKendrick, 2020). These principles serve as both interpretive tools and operational

safeguards that balance the interests of all parties involved—applicant, beneficiary, and guarantor bank.

The enforceability and legal certainty of bank guarantees are further reinforced by procedural and substantive principles that govern their implementation. One such rule pertains to the expiration of guarantees: absent explicit renewal or extension clauses, guarantees lapse upon the expiry of their stated validity period. Courts have invalidated claims based on implied extensions, reiterating that legal certainty demands express stipulation of any continuation (Afshari, 2022). Furthermore, once the bank honors a demand, it retains the right of recourse against the applicant for reimbursement, a right generally grounded in the internal agreement and collateral arrangements between the bank and its client (Abdi, 2019). On the matter of governing law, unless otherwise agreed, the law of the issuing country prevails, which in cross-border contexts can create legal complexity but also provides a default mechanism for dispute resolution (Bridge, 2017). Increasingly, Iranian banks have opted to incorporate international rules such as URDG 758 or ISP 98 into their guarantee documents, thereby harmonizing domestic practice with international standards (Ata'i, 2023; ICC, 2010). This harmonization supports the trend toward unification of rules governing guarantees in both domestic and international financial markets, an evolution that has been particularly pronounced in joint venture projects, foreign procurement contracts, and public-private partnerships.

The implications of these principles are multifaceted. In the absence of comprehensive legislation on bank guarantees in Iranian civil or commercial codes, these principles serve not only interpretive and operational functions but also hold significant legislative potential. Judicial authorities regularly rely on these principles to resolve disputes, fill

normative gaps, and issue equitable judgments in line with international practice. Banks utilize them as guidelines for drafting and enforcing guarantee instruments, especially to determine the scope of liability, the process of demand, and the validity of payment. In arbitral proceedings and contract negotiations, legal advisors refer to these principles as foundational norms that shape contractual obligations and dispute resolution mechanisms. From a policy perspective, these principles could form the backbone of future codification efforts, ensuring that Iranian banking law aligns with international standards while maintaining local legal coherence. The principle of independence could be enshrined as a statutory rule to prevent judicial intervention in disputes arising from the underlying contract. The principle of documentary compliance could be legislated to standardize evidentiary requirements. Likewise, the principles of good faith and abuse of rights could provide the legal basis for judicial oversight and equitable relief. In this way, the principles governing bank guarantees in Iran operate as both de facto legal norms and aspirational foundations for comprehensive legislative reform.

In conclusion, the legal regime surrounding bank guarantees in Iranian law is presently defined more by a constellation of principles than by codified rules. These principles— independence, immediacy, documentary compliance, limited liability, good faith, and prohibition of abuse—provide a coherent and functional framework that guides the interpretation, application, and enforcement of bank guarantees. They have emerged from judicial practice, banking regulations, and international standards, compensating for the absence of comprehensive legislation. Their adoption across various legal, banking, and commercial contexts indicates their practical viability and theoretical robustness. As Iran continues to integrate more fully into

international financial markets, the codification of these principles into a unified statute would mark a significant step toward harmonizing domestic law with global norms, enhancing legal predictability, and reinforcing investor confidence.

References

- Abdi, S. (2019). Legal relations between bank and customer in bank guarantees. *Quarterly Journal of Banking Law*, 5(2).
- Afshari, B. (2022). The temporal scope of bank obligations in guarantees. *Journal of Contract Law*, 6(1), 22-41.
- Ahmadi, A. (2018). Transferability of Bank Guarantees in Iranian Law. *Journal of Legal Research*, 9(1).
- Ali, S. (2021). Bank Guarantees and Injunctions: Legal Standards in Common and Civil Law. *Journal of International Banking Law*, 36(2), 97-114.
- Ata'i, H. (2023). Adapting domestic bank guarantees to international regulations. *International Trade Law Quarterly*, 9(1), 38-58.
- Bakhtiari, R. (2021). The limits of bank obligations in bank guarantees. *Contract Law Quarterly*, 8(1).
- Bertrams, R. I. V. F. (2013). *Bank Guarantees in International Trade*. Kluwer Law International.
- Bridge, M. (2017). *The International Sale of Goods*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/law/9780198792703.01.0001>
- Chitty, J. (2012). *Chitty on Contracts*. Sweet & Maxwell.
- Ellinger, E. P., Lomnicka, E., & Hooley, R. (2011). *Ellinger's Modern Banking Law*. Oxford University Press.
- Emami, S. (2021). Judicial Procedure Regarding Bank Guarantees. *Journal of Litigation*, 24(3).
- Eslami, N. (2019). Interim order in lawsuits related to bank guarantees. *Quarterly Journal of Civil Procedure*, 5(1).
- Ghasemzadeh, M. (2021). Bank Guarantees in Iranian Law. *Journal of the Faculty of Law and Political Sciences*, 50(3), 231-258.
- Goode, R. (2016). *Commercial Law*. Penguin Books.
- Habib, M. (2020). *International Standby Practices (ISP98): Commentary on Rules*. ICC Publishing.
- ICC. (1998). *International Standby Practices (ISP98)*. International Chamber of Commerce Publishing.
- ICC. (2010). *Uniform Rules for Demand Guarantees (URDG 758)*. International Chamber of Commerce Publishing.
- Jafari, A. (2015). The Scope of Bank Obligations in Bank Guarantees. *Journal of Economic Law*, 4(1).

- Karimi, Y. (2017). Independence of bank guarantee and its lack of connection with the main contract. *Private Law Quarterly*, 14(3).
- Katouzian, N. (2015). *General Rules of Contracts*. Publishing Company.
- Kaveh, D. (2019). Analysis of formal requirements in demanding a bank guarantee. *Iranian Journal of Civil Law*, 7(3).
- McKendrick, E. (2020). *Contract Law: Text, Cases, and Materials*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/he/9780198855293.001.0001>
- Mohajeri, M. (2016). Application of URDG 758 in Iranian Bank Guarantees. *Journal of International Trade Law*, 6(2).
- Naderi, F. (2017). The concept and scope of abuse of rights in contract law. *Public Law Quarterly*, 8(3).
- Pourhosseini, K. (2023). Feasibility study of transfer of bank guarantees in Iranian law. *Quarterly Journal of Commercial Law*, 7(2).
- Ranjbar, N. (2019). Legal analysis of bank guarantees and their nature in Iranian law. *Private Law Quarterly*, 19(2).
- Razavi, A. (2019). Principles Governing Independent Guarantees. *Journal of Economic Law*, 7(2).
- Safaei, H. (2013). *International Trade Law*. Samt.
- Sharifi, M. (2018). The Principle of Independence in Bank Guarantees. *Journal of Banking Law*, 9(1).
- Taheri, M. (2018). Determining the Governing Law in International Guarantees. *Quarterly Journal of Comparative Law Research*, 10(1).
- Tavassoli, S. (2021). Judicial Review of Bank Guarantees in Contractual Claims. *Applied Law Quarterly*, 12(1).
- Yescombe, E. R. (2013). *Principles of Project Finance*. Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-391058-5.00002-3>